

Inledande kartläggning av psykisk ohälsa bland kulturskolor i Västerbotten

Storuman 1 februari 2018

Denna rapport inkluderar:

- * Introduktion
- * Resultat från enkäten
- * Sammanfattning
- * Nya frågeställningar
- * Vad händer nu?

Introduktion

Denna kartläggning har genomförts för att dra uppmärksamhet kring situationen för lärare, ungdomar och den nuvarande relationen mellan kulturskolor och andra organisationer t ex. elevhälsan. Det är vår förhoppning att även om kartläggningen inte har gjorts av något institut och definitionen av psykisk ohälsa kan verka otydlig får vi fram en indikation om hur situationen ser ut i länet. Först då kan man börja gå djupare i frågan om kulturskolans ev. roll inom psykisk hälsa samt ev. förslag om fortbildning, riktlinjer osv. Initiativtagaren till rapporten är KulturAkademin i Storuman. Sedan 1999 har föreningen drivit bland annat musikskolan inom Storumans kommun. Arbetet kring kartläggningen har erhållit medfinansiering från Region Västerbotten

Resultat från enkäten

Definitioner

Med kulturskolor menas både länets kulturskolor och musikskolor.

Vem har svarat

Enkäten har skickats till samtliga kommuner i Västerbotten som har någon form av kulturskola. Vilhelmina och Sorsele inkluderas ej. Det kom inget svar från Vindeln.

Skolledarna fick välja själva om de ska svara för hela skolan eller om lärarna fick svara. Medan Skellefteå valde att svara som en hel skola, fick enkäten mer än 15 individuella svar från lärare i Umeå. Från Lycksele svarade samtliga lärarna. Hos de mindre kommunerna svarade oftast skolledaren tillsammans med någon eller några lärare. Från Storuman fick man svar från alla lärare och därmed fick vi höra hur man hade det i fjällen (Tärnaby).

Totalt fick enkäten 41 svar.

Många olika typer av undervisning representeras - ex. stråk, sång, träblås, rytmik m.m.

Har du haft elever som mått psykisk dåligt?

83% ja, 15 % kanske, 2% nej

Ungefär hur många av dina elever VET du besväras av det som kallas psykisk ohälsa?

Många individuella lärare skriver 1-4 personer, några ledare skriver betydligt fler. 7 lärare skriver att de har ingen just nu eller vet ej. Det varierar starkt mellan 0% - 33%. Generellt verkar det som 4-5% av det totala antalet elever besväras av psykisk ohälsa.

Upplevs detta som fler nu jämfört med tidigare år?

73% nej, 27% ja

Hur många TROR du besväras av psykisk ohälsa?

4 svarade vet ej och 2 svarade ingen. De övriga svaren visar att man generellt tror på att det finns ännu fler ungdomar som besväras av psykisk ohälsa. Ett flertal gissar mer än 15%. Ett svar påpekade att om stress inkluderas som psykisk ohälsa skulle andelen stiga till 10-15% av det totala antalet elever.

Upplevs detta som fler nu jämfört med tidigare år?

73% nej, 27% ja

Har du/har du haft elever som har mått allmänt dåligt - ex. på grund problem hemma, existentiella frågor, mobbning osv?

78% ja, 19% nej, 3 % vet ej

Om du svarade "Ja" - Hur många elever rör det sig om?

Här var svaren väldigt olika, men i stort sett följer de samma mönstre som psykisk ohälsa. Dvs där man hade 1-2 ungdomar med psykisk ohälsa trodde man att det fanns minst lika många (oftast fler) som mådde dåligt pga av andra anledningar.

Hur många elever har du totalt?

Svar från 4 - 1500. Ej möjligt att generalisera svaren eller presentera en allmän bild eftersom en del har svarat individuellt och en del för hela skolan. Man måste titta de individuella svaren för att förstår hur utbredd detta är.

Har du/haft elever som har/haft en suicidvarning?

29% ja, 27% nej, 44% vet ej

Får du veta om det finns elever som har problem?

39% ja, 61% nej

Du svarade "Ja, jag får veta" - Varifrån får du information?

44% annat håll, 25% föräldrar, 25% elevhälsoteamet, 6% socialtjänsten

Du svarade "från annat håll" - specificera nedan

Kollegor, eleven själv, klassläraren

Vad har du/kulturskolan för kontakt med Elevhälsan (EHT)?

33 av 41 svar säger att de har ingen kontakt med EHT - av dessa säger 3 att de inte har behövt träffas

4 svar visar att de har regelbundna träffar med EHT

4 svar visar att har haft en träff med EHT

Vad har du/kulturskolan för kontakt med BUP (Barn och ungdomspsykiatri)?

Ingen

Har du/skolan haft kontakt gällande psykisk ohälsa med andra organisationer?

95% nej, ja 3%, vet ej 2%

Vilken organisation har du då haft kontakt med?

Skolan

Hur upplever du som individuell lärare din situation med dessa elever?

39% under kontroll, 22% trygg, 22% ovetande, 12% utsatt, 5% annat

Om ditt svar är " Annat" - specificera här.

Är inte lärare

Följer du några riktlinjer för hur en lärare/ledare ska gå tillväga vid misstanke om psykisk ohälsa?

40% ja, 58% nej

Önskar du som lärare/ledare riktlinjer/fortbildning om hur man kan hantera en ungdom med olika typer av psykisk ohälsa?

riktlinjer -71% ja, 5% nej

fortbildning - 63%, 5% nej,

Vill du som lärare ha mindre/mer ansvar för ungas hälsa, lärande och utveckling?

71% vet ej, 22% mer, 4% mindre, 3% kanske

Anser du att kulturskolan redan spelar en roll när det gäller ungdomar som mår dåligt?

83% ja, 15% vet ej, 2% nej

Under rubriken “annan information” har många lärare skrivit om deras tankar kring skolan och psykisk ohälsa.

Flera menar att kulturskolan kan verkligen användas som ett verktyg för unga som mår dåligt. Några få anser dock att de inte har elever som mår dåligt eller att läraren inte är den som i första hand får veta något.

Andra däremot (speciellt de som informerar om att de har varit lärare länge) vittnar om att elever och föräldrar har ett starkt förtroende för lärare vilket kan leda till ett ökat ansvar för läraren.

Sammanfattning

Även om det finns bevis att många elever mår bra inom musikskolan och det finns lärare som inte möter ungdomar som mår dåligt är det tydligt att de allra flesta (mer än 85%) träffar ungdomar som har problem. Att nästan en tredje del av alla lärare möter ungdomar med en suicidvarning visar vilket utsatt läge lärare och kulturskolan kan befinna sig i. Trots detta känner majoriteten av lärare trygga även om nästa alla önskar tydliga riktlinjer och fortbildning. Men inte alla lärare är nöjda med deras situation och de känner sig utsatt.

Det ser olika ut från kommun till kommun. Kontakt med Elevhälsan är väldigt ojämn. Musiklärare som även jobbar inom grundskolan/gymnasiet verkar ha bättre tillgång till riktlinjer och har mer kontakt med Elevhälsan. Jobbar man enbart på en kulturskola finns det ingen kontakt (eller ytterst liten kontakt) med Elevhälsan. Även vid Suicidvarningar kommer information om detta många gånger från andra källor (och därmed bryter man mot lagen?).

Det som är tydligt är att kulturskolorna möter många elever som mår dåligt. En betydande andel har allvarliga problem. Lärarnas situation varierar, liksom kontakt med elevhälsan eller andra instanser.

Det finns inga generella riktlinjer på hur en individuell lärare ska bemöta en elev som mår dåligt. Det finns inte heller riktlinjer om hur man stödjer en musiklärare som har en elev som mår dåligt.

82% tycker att Kulturskolan är en resurs som kan spela en roll och bara 4% tycker att lärarens ansvar bör minskas.

Nya frågeställningar

Resultatet har belyst många områden där vi bör få svar på ett flertal frågor. Här kommer några förslag:

- * Eftersom svaren från Inlandskommunerna kom in först var det möjligt att tyda vissa mönster. Det verkar som om andelen elever som mår dåligt i de mindre kommunerna är större än i städerna. Förvrids siffrorna på grund av högre svarsfrekvens hos lärare som träffar ungdomar med problem. Ev. skillnader mellan kust och inland bör studeras mer ingående.

- * Intresset för att ha riktlinjer bland lärare är stort - behövs olika riktlinjer om eleven får individuell undervisning eller ingår i en grupp? Bör det finnas riktlinjer för hur själva lektionen ska se ut? Behöver man olika riktlinjer för olika typer av psykisk ohälsa - som ex. orsakas av stress, funktionsnedsättning, diagnoser, trauma m.m.
- * Intresset för fortbildning är lika stort - hur går man till väga?
- * Vad finns det för riktlinjer för hur en skola ska stödja en lärare som förlorat en elev?
- * Vilken roll kan kulturskolan ta på sig när det gäller behandling eller i förebyggande syftet? Vilken roll har en lärare? Ibland verkar det som om kontakten är mycket personlig - ibland märker läraren ingenting alls.
- * När ska individuella lärare kontaktas vid ärenden där man vet att en elev mår dåligt? Ska den professionella läraren, som kanske är den enda vuxna person eleven träffar ensam regelbundet, förbli ovetande vid självskadebeteende/suicidvarning? I de fall då man fått veta detta trots sekretesslagen kan man fundera om regelverket hos Elevhälsan fungerar i verkligheten? Behövs det en ändring i lagen eller i Elevhälsans rutiner?
- * Kan man med hjälp av forskning mäta hur medverkan i kulturskolan påverkar psykisk hälsa hos en elev? Är det skillnad mellan individuell undervisning kontra gruppaktiviteter?
- * Finns det skillnader när det gäller instrumentval, kön och ålder?

Vad händer nu?

Kartläggning belyser att det finns behov av mer forskning. Rapporten skickas till flera instanser som har visat ett intresse att ta del av informationen. Dessa inkluderar kommuner, Kulturskolerådet, Pascal Förening (som jobbar med elever funktionsnedsättning inom kulturskolor). Glesbyggsmedicinskt Centrum i Storuman, Region Västerbotten samt ett antal individuella forskare. Kanske detta kan leda till en mer utförlig undersökning både på medicinsk håll samt studier inom ramen för kulturskolans roll och organisation kring ämnet.

Inför denna enkät har samtal med kuratorer och representanter för skolan oftast handlat om hur musikläraren ska agera när man upptäcker en elev som mår dåligt. Jag upplever detta som bakvänt. I min erfarenhet vet nyckelpersoner mer om en individs psykiska hälsa än läraren på kulturskolan. Kulturskolan är en oas med lite kontakt med skolan eller med andra organisationer i samhället. Detta är kanske en anledning varför många elever dras till Kulturskolan men jag personligen hoppas att fortsatt forskning kring psykisk ohälsa och kulturskolan resulterar i en revidering om Kulturskolans roll i samhället. Kan inte kulturskolan användas som ett verktyg för att förbättra ungdomars välmående?

Duncan Kemp
KulturAkademin
Storuman